

irányozná, amely társadalmi és politikai vezérszerep jogos pretenzióival¹⁴ lép föl, s annak majdnem minden előfeltételeit is bírja. [...]

Ezzel az agitációval szemben mi nem fogunk megszűnni – bármily népszerűtlennül is hangzik is az most – a dzsentrit arra figyelmeztetni, arra kérni, hogy elutasítva magától minden politikai fölhasználásra irányzott sarlatán kísérletet, simuljon egész lélekkel a középosztály többi eleméhez, olvadjon össze, egyenlősitse magát velük, vegye föl a versenyt bátran, a gazdasági kereset és társadalmi működés minden becsületes terén, s mindezek mellett ragaszkodjék szilárdan azokhoz a liberális elvekhez, amelyekhez hagyományai kötik, bízva önjerejében, s el nem fogadva semmi kiváltságot. [...] Kimutatni törekedtünk, hogy egy konzervatív, vagy éppen reakcionárius éra a dzsentrit mai politikai pozíciójáról okvetlenül leszorítaná; a magyar dzsentrinek e politikai pozíciója hozzá van kötve a magyar liberalizmus ügyéhez: vele győz, vele bukik. Az lehetséges, hogy a liberalizmus magát az őt fenyegető támadások ellen higadt és egyúttal erélyes politika által győzelmesen meg fogja védeni, még ha dzsentri hátat is fordít neki; de az bizonyos, hogy amely napon ez megtörténnék, azon a napon a magyar dzsentri kiváló politikai szerepe mindenkorra be volna fejezve.

PETRÁSSEVICH GÉZA

Magyarország és a zsidóság

Budapest, 1899, Szent Gellért Ny. 89–108.

Petrássevich Géza (1871–1908) jogi végzettségű újságíró, a századforduló nagy hatású antiszemita pamfletjeinek szerzője, kora ifjúságának egyik vezéralakja. Írásai kezdetben a politikai katolicizmus lapjaiban, a Magyar Államban és az Alkotmányban jelentek meg. 1904 elejétől az „Új Lap” felelős szerkesztője. „Magyarország és a zsidóság” című politikai pamfletje a jobboldali radikalizmus társadalomképeinek és társadalompolitikai programjának koherens tablója. E világnézet alapvetését az antiszemitizmus adta. A radikálisok úgy látták, hogy a szabaddá vált érvényesülés keretei között a zsidóság minden eszközt a saját javára fordított, a liberális korszak az ő javukat szolgálta. Társadalomstatisztikai kimutatásokkal bizonyították a gazdasági és kulturális életben való – ahogy ők nevezték – „zsidó térfoglalást”, s ezzel párhuzamosan a magyarság pusztulását. Össztársadalmi önvédelmi harcot és állami beavatkozást egyaránt követeltek a folyamat visszafordítására.

Szomorú kötelességet teljesít az ember akkor, a mikor Magyarország közgazdasági állapotáról akar írni. Pedig fejlődésének, illetve haladásának rossz iránya még csak ötven, illetve harminc esztendő. 1848-ig az igaz, hogy szorosan vett kultur gazdasági

14 igényeivel, követelményeivel

életről Magyarországon nem igen lehetett szó, de az utána következő fejlődés sajnos igazolja megbocsáthatatlan tévedéseit annak a forrongó társadalmi és közgazdasági evolúciónak, mely a 48-as forradalmi eszmék hipnotikus hatása alatt született meg. [...]

Rombolt mindent 48, de alkotni nem alkotott semmit. Ezer és ezer életerős magyar embernek ontotta ki véré, tíz esztendő nehéz rabláncot fűzött karjainkra, gyilkoló anyagi és erkölcsi romlást hozott ránk, s mit adott érte cserébe? Semmit. Egyetlen vívmányát, a politikai szabadságot még egyszer kellett kivívnunk 67-ben s ezt, ha később is, megtettük volna 48 és vérontás nélkül is. Ellenben az elpusztult magyar földbirtokot, a zsidó mozgó tőkévé formálódott magyar aranyat, a társadalom erkölcsét, tisztaságát, az elbukott középosztályt ki adja nekünk vissza? [...]

De hibás, véghetetlenül hibás még most is az az osztály, mely elbukott, amely a munkáról alkotott fogalmát nem tudta mind a mai napig megváltoztatni, amely nem akar még ma sem okulni a múltakból. Pedig ennek az osztálynak pusztulása egyenlő a magyar nemzet, a magyar faj pusztulásával. Igaz ugyan, hogy akadtak ebből az osztályból származó magyar államférfiak, a kik emancipacionális aberrációjuknak arra a magaslatára emelkedtek, melyben ki merték mondani, hogy a régi nemesség pusztulásán búsulni fölösleges, mert új, tehetősebb, munkásabb elem foglalja el helyét s elvégre az államhatalom szempontjából mindegy, ki fizeti az adót, csak fizesse. A nemzeti államok kialakulásának közepette nem tudok szavakat találni eme felfogás kellő méltatására. Egy szocialista, egy anarchista beszélhet így, de a magyar faj, a magyar nemzet egy tagja hazaárulást követ el, ha ilyesmit kiereszt a száján. Hisz elvégre nekünk nem az állam a legféltebb kincsünk, de e faj, a nemzet. Ha a nemzet erős, államot még mindig alkothat, de ha már a nemzet mállott szét, akkor nincs az a kőműves, amelyik még egyszer összetákolja ugyanabból az agyagból ugyanazt a nemzeti államot. Ha a magyar faj szétmállott, elbukott, akkor ugyanazon a helyen felépülhet egy ugyanazt a nevet viselő állam, de tagadom, hogy az az állam a nevé kívül másban is magyar lenne. Az az állam soha sem lenne a Szent István, a Mária keresztény országának folytatása.

1848-ban a köznemesség nyitotta meg az útját önként minden szabadságnak; 1867-ben a középosztály nyitotta meg önként a zsidóságnak a rablógazdálkodás aranykapuit; 1895-ben fájdalom már a középosztály romjain tomboló judaizmus rombolta le a társadalmi elkülönülés utolsó korlátját. Itt a középosztály már csak tűrt, hallgatott, sírt – a másik része pedig, mint a megfizetett bohócok, vagy a színházi statiszták ujjongva ugráltak körül Hebron rózsáit, a Sión hegyét. Szegény Don Quijote, azt hittük letűnt már a birodalmad!? Vajon van-e ennél a képnél szívfacsaróbb tragikomédia?

Közgazdasági tényezőink közül kétségtelenül a mezőgazdaság van a legsiralmasabb helyzetben, amennyiben eme, természeténél fogva minden egészséges és józan gazdasági rendszerben első és feltétlen termelési tényező, a jelenlegi merkantil-liberális közgazdálkodás mellett az ipar és kereskedelem elől teljesen a háttérbe szorult. Így van ez majdnem minden államban, de a merkantilizmus hatása sehol sem oly romboló, mint nálunk. Ami természetes is. A mi mezőgazdaságunk

korántsem volt még oly intenzív, hogy a naturálgazdaságról a mozgó pénzgazdálkodásra való hirtelen átmenetet csak könnyű megrázkódtatás nélkül is ki tudta volna heverni. [...]

A pénzügyi politika, a zsidó bankok és pénzintézetek voltak első sorban azon törvényileg biztosított és védett intézmények, melyek a börzével karöltve ellenállhatatlanul törtek a magyar gazda ellen. Az ipar is, akkor amikor, a keresztyény kisiparosok kezéből a zsidó gyárosok kezébe került, a kereskedelem pedig mindenha zsidó kézben lévén, mindig ellenlábas a nem segítő, kiegészítő része volt a magyar mezőgazdaságnak. Mindez a pénzgazdálkodás teljes erejével rávetvén magát az egyedül álló gazdaközönségre, természetményeinek kellő és tisztességes értékesítését lehetetlenné tette s kényszerítette a gazdát a kényszereladásra. S a kényszernek kellett engedni, mert sem az állammal, sem a társadalommal szemben nyersterményekkel többé nem lehetett eleget tenni. A kulturális fejlődés is kényszerítette arra a gazdát, hogy pénzzel dolgozzék. A pénz pedig a magyar gazda, de különösen a középnemes birtokos osztály kezében mindig veszedelmes fegyver volt. Nem tudott vele bánni. Fényűző, költekező hajlamai megmaradtak, az értékben folyton alábszálló pénz teljesen elvakította: tovább akart nyújtózni, mint ameddig a takaró ért; erkölcsét, nevelését, karakterét a zsidók által inaugurált szellem teljesen megrontotta; süllyedt, süllyedt mindig lefelé; vagyona, hitele, mindene a bankok sötét pincéibe temetkezett. És mindezt a féktelen gazdasági szabadság tette. De ez is kellett az állami védelem alatt vígan burjánzó tőkének; erre törekedett mindig, jó talajra kívánt bukkanni a gazdag magyar földben s számításában nem csalatkozott. Ma már nyugodtan mondhatja, hogy a magyar föld a kötött, egyházi, állami, társulati vagyonon kívül az ő hatalmában van. A nemzet gerince tehát, a kis-, de különösen a középbirtokos osztály teljes sorvadásnak indult s ebben a sorvadásban nincs senki, még önmaga sem, hogy gátat tudjon vetni neki. [...]

Igen, mondaná mindezekre az adatokra a merkantil-liberalizmus, mindez elszomorító dolog, de ez csak az érem egyik oldala; a másik oldalán pedig ott vannak az újkor gazdasági vívmányai, a gyárak, a tőzsdepapírok, takarékpénztári betétek, vállalatok, állampapírok, melyek az állam vagyonosodását mutatják. Nos tehát a figyelmünk erre az oldalra való terelése még inkább elcsüggeszt halvány reményünkben, mert igaz ugyan, hogy a gyárak, az állampapírok, a tőzsdepapírok, a vállalatok, a vagyonosodás bizonyítékai, de vajon kiknek a kezében vannak mindezek? A magyarokéban? Hisz éppen ez mutatja közgazdasági fejlődésünk ferde irányát leginkább, hogy mindaz, amit ma vagyon számba vesznek, ami manapság az állam, a hatalom, a politika, a társadalom bázisa: a pénz, Magyarországon teljesen idegen, mégpedig zsidó kézben van. Nemcsak az az elszomorító, hogy az érem egyik oldala, amelyen a terhek, a nyomor vannak felírva, a mienk, hanem még elszomorítóbb az, hogy a másik oldala, melyen a vagyon, a gazdagság, jólét van felírva, az másé, idegené, ellenségünké a zsidóé. [...]

Ily sivár, ily kétségbeejtő tehát a helyzet Magyarországon, melyet a szabad verseny okozott. A korán hozott törvények kidobtak minket a nyugattal való szabad verseny elé s mi természetesebb, minthogy teljesen felfegyverzetlenül nem bírtuk ki a versenyt

vele, illetve az onnét ránk zúduló farkascsoporttal, a zsidósággal. Mi gyengék voltunk és segíteni nem segített rajtunk senki. Még az államgépezet vezetői is, akik pedig saját vérükből valók voltak, nemhogy ellensúlyozták volna a ránk zúduló csapásokat, hanem meghajolva gyáván az aranyborjú előtt csatlósaivá szegődtek a nagytökének s még kegyetlenebbül ostorozták önnön véreiknek hátát, mint az olyan ember, akinek háta mögött már elégett a híd. És ezek a csapások fájnak a nemzetnek leginkább. Az államnak a közgazdaság terén alkotott minden egyes törvényhozási cselekedete egy-egy törszúrás, egy-egy kalapácsütés a magyar népre s egy-egy kriszkindli avagy húsvéti piros tojás a bankoknak, pénzintézeteknek, a börzének, gyáraknak, egyszóval a hazátlan nagy tőkének. A kiegyezés óta a törvények egész légiója igyekszik kifosztani, kijátszani, megcsalni a mezőgazdaságot s dédelgetni a tőkét.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Az anarchia logikája

In: Schütz Antal (szerk.): Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái. XI. köt.
Budapest, 1927, Szent István Társulat. 53–57.

Prohászka Ottokár (1858–1927) székesfehérvári püspök, egyházi író, szónok, filozófus, a magyar egyháztörténet XX. századi egyik legkiemelkedőbb alakja. 1909-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1921-től állandó tagja. Az I. világháborút követően 1919-től az újkonzervatív politikai mozgalom vezetője és a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának elnöke. Politikai gondolkodása erősen hatott a Horthy korszak állami ideológiájának alakulására. A főrendiház (1905–1918) és a felsőház képviselője, 1920-tól nemzetgyűlési képviselő. A Szent István Akadémia (1916), a Petőfi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia (1921), a Kisfaludy Társaság tagja (1926). Kortársai és az utókor is egyaránt a magyar keresztényszocializmus meghatározó személyiségének tartják. A keresztényszocializmus vezető alakja, ő fordította le először magyarra XIII. Leó Rerum novarum kezdetű enciklikáját, amely fordulatot jelentett az egyház szociális kérdéshez való viszonyában. Az újkonzervatív irányzat, s benne a keresztényszocializmus elismerte a modernizáció számos vívmányát, ám bírálta az individualizmus abszolutizálását, a nyomában járó materializmust, az „egyéni önzést” és a „pénzvágyat”, ami szerintük az erkölcsök elfajulásához a „gyöngék eltíprásához” vezetett. A keresztényszocialisták az emberi méltóságra hivatkozva a munkásság szociális érdekvédelmének felkarolásával tettek kísérletet a modern kor szegényeinek az egyházhoz való visszavezetésére.

A püskösdi lélek eltöltötte régen azt a házat, melyben Krisztus Urunk a nagy szentséget rendelte, s eltölti azóta is azt a házat, mely az „egyház”, s melyben a püskösdi Lélek most is oly illatosan és titokzatosan száll és leng, mint az idei tavaszban a reggel